

Masarykova univerzita v Brně

Filozofická fakulta

Katedra informačních studií a knihovnictví

Masaryk, víra a Rusko

Závěrečný esej

Seminární práce k předmětu ISKM07 Literatura, kultura a humanitní vědy

Autor: Klára Pirklová
UČO: 517544
Typ studia: distanční navazující magisterské
Ročník: II.

Brno, 26. 8. 2023

Masaryk, víra a Rusko

Klára Pirklová

T.G.Masaryk, jak ho již nějakou dobu vnímám, sehrál důležitou roli jako prezident prvního demokratického státu a také jako náš nejvýznamnější feminista.

Ještě před válkou, inspirován kruhy, v nichž se pohybovala jeho žena Charlotte, hluboce ovlivněn americkým feminismem, zastával názory na postavení žen, jimiž ve své době předčil značnou část Evropy. O lepší postavení žen se zasazoval i po vzniku Československa. Realizoval reformu zákona o rodině, po níž již žena nebyla ze zákona podřízena muži. Inicioval vznik ženských spolků. Podporoval účast žen na politickém životě. Mnozí jej nejspíš právem považují za našeho největšího feministu (Lauder, 2023; Homfray, 2022).

Je proto pro mě velmi zajímavé nahlížet jinou Masarykovu tvář. Tu, kterou provází kritika sekulární společnosti, obdiv ruských autorů Tolstého a Dostojevského a důraz na víru jakožto protilek proti nihilismu sekulárního světa. Jak to jde dohromady s feminismem, který je spíše projevem sekulárního světa, než-li čehokoli jiného?

Masaryk byl podle všeho velký čtenář. Ve svých spisech sociologických, filosofických či politických dělal rozsáhlé exkurzy k literatuře a na nich vysvětloval některé společenské fenomény. Tímto způsobem byl koncipován také spis Rusko a Evropa. Ten je postaven na rozboru ruské literatury. Dostojevského například považuje Masaryk za klíč k poznání politických a kulturních dějin Ruska (Nový, 1990).

Masarykův filosofický postoj lze označit na liberální humanismus. Masaryk byl původně věřící katolík, později se přimknul k protestantismu. Když ještě na vysoké škole psal svou disertační práci Sebevražda, pracoval se schématem ateismus = materialismus = nihilismus = sebevražda. Sebevraždu viděl jako projev ztráty víry, jako ztrátu smyslu života, jež pramenila právě z nihilismu (Funda 2002).

Později však svůj postoj nejspíš revidoval, neboť obdobné schéma vyčítal Dostojevskému. Nelíbilo se mu, že v Dostojevského dílech figurují postavy, které jsou extrémní ve svých postojích a činech a nijak nenaplnují ideály křesťanského humanismu. Funda (2002) říká, že Masaryk ve skutečnosti nikdy Dostojevského nepochopil, resp. že nikdy naplno nepochopil jádro evangelijního sdělení, které Dostojevskij reprezentuje, a to extrapolaci radikálního hříchu a radikální milosti.

Pokud se tedy Masaryk vyjadřuje k literatuře ruských autorů, je dle Fundy je pravděpodobné, že ji vykládá spíše prizmatem liberálního humanismu. Když hovoří o víře, je pravděpodobné, že nemá na mysli to samé, co Tolstoj a Dostojevskij, kteří jsou mu na jednu stranu něčím blíží.

Stejně jako Masarykův feminismus vychází z ideálů humanitních, tak i jeho víra vychází z těchto filosofických pozic. Když kritizuje nedostatek víry, ve skutečnosti možná kritizuje spíš

nedostatek "střízlivé, věcné, dělné práce, bez pathosu propastných krajností" (Funda, 2002, s.73). Jeho humanismus má základy v kritickém realismu,. Mezní situace považuje za chybu, neboť aktivně pracuje na tom, aby nad všemi extrémy vždy zvítězil rozum.

Někteří komentátoři přisuzují Masarykovi roli výjimečně empatického politika, který těžil z toho, že dokázal vyjádřit porozumění Východu, Západu i své vlastní zemi (Janát, 2002). Toto tvrzení se jistě správně dotýká stavu věcí, jak se navenek jeví. Ostatně, Masarykova empatie a schopnost vyjednávat byli zřejmě jedním z klíčových momentů, které nám zajistili první samostatný demokratický stát. To však neznamená, že Masaryk porozumění pro ruskou duši, vyjádřenou prostřednictvím literárních postav ruských autorů, skutečně měl.

Svatoň (2002) například poukazuje, že Masaryk se zjevně snaží projektovat ruské myšlení do pojmů a principů evropského úsilí o lidskou autonomii. Čili nevnímá jej samostatnými kategoriemi, ale snaží se ho za každou cenu interpretovat evropskou perspektivou.

Abychom to shrnuli, Masaryk je demokrat, liberální humanista a kritický realista. Jeho úsilí politické, vědecké i filosofické vždy směřovalo ke střízlivé věcné každodenní práci. Pokud vykládal německou či ruskou literaturu, pokud mluvil o víře a nevíře, sekulárním světě a nihilismu, pokud se vymezoval vůči postavám Goetheho Fausta či Dostojevského Velkého inkvizitora, pak tak činil z pozic ideálů humanitních.

Jeho feminismus do toho všeho zapadá jako kostička lega.

Použité zdroje:

SVATOŇ, Vladimír. Masarykovo přemýšlení a Rusko: Jeho souvislosti a rozpory. In KRÁTKÝ, Karel. TGM, Rusko a Evropa: dílo - vize - přítomnost : sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané ve dnech 12.-14. září 1997 v Praze. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002. ISBN 80-86495-15-9, s. 44-47.

JANÁT, Bohumír. spirituální osa: Západ - Východ. Goethe - Masaryk - Dostojevskij. In KRÁTKÝ, Karel. TGM, Rusko a Evropa: dílo - vize - přítomnost : sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané ve dnech 12.-14. září 1997 v Praze. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002. ISBN 80-86495-15-9, s. 53-60.

FUNDA, O.A. Pozadí Masarykova odmítnutí F. M. Dostojevského. In KRÁTKÝ, Karel. TGM, Rusko a Evropa: dílo - vize - přítomnost : sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané ve dnech 12.-14. září 1997 v Praze. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002. ISBN 80-86495-15-9, s. 68-73.

NOVÝ, Lubomír. Literatura v Masarykově myšlení. In Česká literatura, vol. 38, č. 5 (1990). Praha: AVČR, s.405-418.

HOMFRAY, Šárka a Michaela ČEJKOVÁ KARÁSEK. Proč jsme tak našťvané? Praha: wo-men, 2022. ISBN 978-80-907641-9-4.

LAUDER, Silvie. V pasti pohlaví: Jak se ženy dostaly do role obětí a jak z ní ven. Praha: Prostor, 2019. ISBN 978-80-7260-390-1.